

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Gestaltad livsmiljö – en
ny politik för arkitektur, form och design
(Ku 2014:02)

Dir.
2015:24

Beslut vid regeringssammanträde den 5 mars 2015

Utvidgning av uppdraget

Regeringen beslutade den 15 maj 2014 kommittédirektiv om en översyn av den statliga politiken för arkitektur, form och design (dir. 2014:69). Utöver det ursprungliga uppdraget ska utredningen också analysera och lämna förslag på hur arkitektur-, form- och designområdet i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet samt bidra till en hållbar samhällsutveckling. Uppdraget ska fortfarande redovisas senast den 1 oktober 2015.

Hur kan arkitektur, form och design bidra till en hållbar samhällsutveckling?

Vikten av en hållbar samhällsutveckling genomsyrar regeringens politik inom alla områden. Flera initiativ har tagits för att ge alla människor i alla delar av landet en god livsmiljö där en långsiktigt god hushållning med naturresurser och energi främjas. Även på EU-nivå återfinns detta fokus, vilket bl.a. kommer till uttryck genom en europeisk märkning av hållbara produkter och tjänster samt betoning av miljömässiga och sociala dimensioner i offentlig upphandling. Dessutom öronmärker EU-kommissionen minst fem procent av regionalfondens insatser under strukturfondsperioden 2014–2020 till hållbar stadsutveckling.

Trots att det i samhället i dag råder konsensus kring att en hållbar samhällsutveckling bör eftersträvas, motverkas den av

flera faktorer. En av dessa faktorer är de klyftor som uppstår i samhället på grund av skillnader i geografiska och sociala förutsättningar. Delegationen för hållbara städer konstaterade i rapporten Femton hinder för hållbar stadsutveckling (M2011:01/2012/66) att ökad social och rumslig uppdelning i städerna är ett hot mot den sociala hållbarheten och bidrar till minskad sammanhållning och ökad ohälsa.

Ytterligare faktorer som kan motverka en hållbar samhällsutveckling är olika hinder för delaktighet, vilka kan vara av såväl fysisk som annan karaktär. Att dessa hinder ska undanröjas är en fråga om jämlikhet och rättvisa. Den 1 januari 2015 beslutade riksdagen om att införa bristande tillgänglighet som en ny form av diskriminering i diskrimineringslagen (2008:567). Lagändringen innebär att en enskild med funktionsnedsättning har rättsliga möjligheter att driva sin rätt att inte bli diskriminerad på grund av bristande tillgänglighet.

Medveten design är en resurs som kommer alla till del, oavsett funktionsförmåga. Sverige har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och för binder sig därmed att genomföra eller främja forskning och utveckling av universellt utformade produkter, tjänster, utrustning och anläggningar samt att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer. Universell utformning innebär att miljöer och produkter ska utformas så att de fungerar för alla människor utan att speciell anpassning behövs.

Medveten design kan främja ett tillgängligt samhälle med möjlighet till delaktighet för alla. Dessutom spelar design en viktig roll för en hållbar samhällsutveckling, då väl utvecklade design är en faktor för att möta utmaningar som klimathot och viktiga resursers ändlighet. Dessa utmaningar ställer krav på nya förhållningssätt i företags, offentlig sektors och individers konsumtionsbeslut.

Utredaren ska därför

- analysera och lämna förslag på hur arkitektur, form och design kan bidra till en hållbar samhällsutveckling, präglad av sammanhållning, inkludering och tillgänglighet.

Hur kan processerna på området präglas av dialog och delaktighet?

För att arkitektur-, form- och designområdet ska kunna bidra till en hållbar samhällsutveckling behöver boendes och brukares delaktighet främjas. Detta gagnar kvalitet och förankring och kan även bidra till effektivare processer. En strävan efter större delaktighet från olika grupper kan dock försvåras av att beslut och processer ofta följer invanda mönster och tankesätt snarare än att anpassas efter faktiska sociala förutsättningar och därigenom sätta människan i centrum. Exempelvis utformas skolmiljöer inte alltid med utgångspunkt i vad som gagnar elevernas inlärning, välmående och hälsa.

Vidare upplever medborgarna ofta att stadsbyggnadsprocesser är svårbegripliga och därmed svåra att påverka. En hög takt i bostadsbyggandet, i synnerhet i regioner med bostadsbrist, är ett viktigt mål som inte kan åsidosättas. Detta mål behöver dock inte vara oförenligt med arkitektonisk kvalitet och ett större medborgarinflytande. Sveriges Kommuner och Landsting lyfter särskilt fram medborgardialog som ett sätt att ta stadsbyggnadsprocesser närmare medborgarna. Runt om i landet finns en rad goda exempel på medborgardialoger och viktiga erfarenheter gjordes även i samband med Storstads-satsningen i början av 2000-talet (se bl.a. SOU 2005:29). Det finns även många intressanta erfarenheter från stadsutvecklingsprojekt internationellt, där bl.a. ungdomar och kvinnor varit utpekade målgrupper. Erfarenheter av sådana projekt visar på vikten av att ta hänsyn till att det finns betydande skillnader mellan individer när det gäller politisk självförtroende samt kunskap och erfarenheter som möjliggör deltagande.

Det är inte minst viktigt att ta hänsyn till barns och ungas särskilda förutsättningar för deltagande inom arkitektur-, form- och designområdets processer. Den byggda och anlagda miljöns utformning och tillgången till närbelägna grönområden har betydelse för hur barn och unga kan utvecklas. Med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska barnets bästa komma i främsta rummet och barnet ska få uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör

barnet. För att kunna vara delaktiga i de beslut som rör gestaltandet av barns och ungas livsmiljöer behöver de ges möjlighet att få förståelse för och kunskap om arkitektur-, form- och designområdet.

Att sätta människan i centrum av en process ställer krav på förståelse för olika perspektiv. All bebyggelse och de föremål vi möter i vår vardag berättar något om den tid de gestaltades i och är en del av vårt gemensamma kulturarv. Ändå värderas dessa berättelser olika. Exempelvis kommuniceras ofta en negativ bild av så kallade miljonprogramsområden. En hållbar utveckling i dessa områden kan främjas av att man ser och lyfter fram de befintliga kvaliteterna och det kulturarv som finns där, samtidigt som man kontinuerligt utvecklar dem som livsmiljöer för såväl samtiden som framtiden.

Utredaren ska därför

- analysera och lämna förslag på hur processer kring arkitektur, form och design i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet.

Arbetsformer och redovisning av uppdraget

Det som sägs om konsekvensbeskrivning, samråd och arbetsformer i ursprungsdirektiven gäller i tillämpliga delar också dessa direktiv. Uppdraget ska fortfarande redovisas senast den 1 oktober 2015.

(Kulturdepartementet)